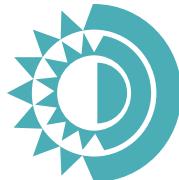

¡BOMBA!

Vida y muerte en la balanza,
y penumbra bajo escombros;
México lleva en los hombros,
contra el temblor, esperanza

K'intsil

Edición de fin de semana, del viernes 10 al domingo 12 de febrero de 2023

CAMPECHE · YUCATÁN · QUINTANA ROO · AÑO 8 · NÚMERO 1922 · www.lajornadamaya.mx

Le je'ela' juntúul ch'íich' kaja'an tu
jáal ja'iloo U Petenil Yuactán. U
sientifikoil k'aaba'e' *Fregata magnificens*.
Nuukatako'ob, le beetike' séeb u yila'al wa
leti', kex ma' jach táaj suuk u yila'ali', mix
xan ku t'úuchulo'ob kaabal; óoli' mantats'
ku máan u xik'nal yéetel kéen éemeke' ku
beetik ti'al u jaantik kayo'ob. Suuk u múuch'
yantal yéetel uláak' u yéet ch'íich'il.

"U xaaw le ch'íich'a' kóom, le beetik
ma' suuk u yéemel t'úuchuli'. Ti'al túun
u béeytal u janale' ku yookol, le beetik
pata'an u k'aaba' xan beey piratáa, tumen
ku yokoltiko'ob kay ti' jchuk kayo'ob yéetel
p'onto'ob", tu tsikbaltaj Yazlin Marrufo,
jbioologáa ku meyaj tu plánetarioil
Cancún, Ka'Yok'.

U neje' chowak; kéen xik'náalnake'
juul boox u yila'al, ba'ale' u xiibile' chak u
tseem yéetel u xch'uupile' sak; le maas
táankelomo'obo' yaan u sakil u poolo'ob
yéetel uláak' tu'ux ti' u wiinkilalo'ob, ba'ale'
ku sa'atal kéen xuulako'ob.

U ya'abtale' ku yúuchul lalaj ka'ap'éel
ja'ab, ts'o'okole' ma' ya'ab u ye'eli'.
Kéen tóop'ok u mejenile' ku xáantal tak
bolonp'éel winal tu kaláanta'al le chan
ch'íich'o' tak kéen liik'ik u xiik'.

Je'el u k'uchul u p'is maanal jump'éel
meetróo yéetel u aaltalo'ob maanal jump'éel
kilo. U koje' chowak yéetel óol loochol u
puuntail. U jejeláasil magnificense' leti'e' ku
yila'al Caribe Mexicano.

CHIMAY,

CH'ÍICH' JACH SUUK U YANTAL JÁAL JA'

ANA RAMÍREZ
OOCHEL DANYGL